

utsnitt fra Skien by, malt av Kim Thomas Hedstrøm da han var elev ved "den røde skolen"

"autismespekteret i ulike livsfaser"

28. – 29. oktober 2003
Ibsenhuset, Skien

I de siste årene har det vært økende fokus på mennesker med vansker innen autismespekteret, og flere enn tidligere får diagnosen. Personer med vansker innen autismespekteret kan ha svært forskjellig funksjonsnivå. Felles for dem alle er at de har vansker innen områdene sosialt samspill, kommunikasjon og atferd. Mange kan også ha spesielle og begrensede interesser.

Målet med konferansen er å bidra til økt kompetanse i forhold til hele spekteret og i ulike livsfaser. Vi har invitert engasjerte forelesere med bred erfaring innen dette fagområdet. Temaene vil variere fra hvordan man kan oppdage tegn til autisme i tidlig barndom til etablering av et godt voksenliv.

Aktuelle målgrupper er helsestasjoner, barnehager, skoler, PPT, sosialetat, barnevern, helseetat, aetat, barne- og ungdomspsykiatri, habiliteringstjeneste, universiteter, høgschooler og foresatte.

Kurset er godkjent som opplæring til foreldre, slik at arbeidsgiver får dekket utgiftene ved foreldres fravær fra arbeidsplass. (Skjemaer fåes ved registrering første kursdag.)

Autismeforeningen i Norge
Telemark fylkeslag

Sykehuset Telemark

autismekonferanse

28. oktober			
felles	dovregubbens hall		
09.00 – 10.00	Registrering + kaffe		
10.00 – 10.20	Åpning v/Skien kulturskoles autismegruppe og klinikkssjef Kristin Hodnekvam ved Barne– og ungdomsklinikken, Sykehuset Telemark HF		
10.20 – 11.15	1. Autismespekterforstyrrelser og nyere viten Demetrious Haracopos		
pause			
11.30 – 12.30			
	Lunsj		
parallelle sesjoner	sal A	sal B	sal C
13.30 – 14.15	2. Autismespekteret og pubertet Demetrious Haracopos	3. Case: Veien mot et egnet arbeid Brit Bakken	4. TEACCH - strukturert og tilrettelagt opplæring for barn innen autismespekteret Liv Morstad Lind
kaffe/te			
14.35 – 15.20			
pause			
15.30 – 16.00			
29. oktober			
parallelle sesjoner	sal A	sal B	sal C
09.30 – 09.45	5. Hvordan det kan oppleves å være søsken til en person med vansker innen autismespekteret Anne-Grete Fuglaas	6. KAT-kassen (Kognitiv Affektiv Trening) Marianne Wogensen	7. Tidlige tegn som kan hjelpe oss til å fatte mistanke eller oppdage små barn innen autismespekteret 8. Tiltak i tidlig utviklingsalder der en mistenker en utvikling som hører til innenfor autismespekteret Anne Margrete Rostad
pause			
10.00 – 10.45			
pause			
11.00 – 11.45			
	Lunsj		
13.00 – 13.45	9. Erfaringer fra samtalegrupper for unge og voksne med Asperger syndrom Elin Hovland Merete Pedersen	10. Case: Fra fare for oppsigelse til en produktiv medarbeider Terje Gundhus Even Skavhaug	8 forts.
kaffe/te			11. En mors erfaringer med bruk av PECS Eva Vigild
14.15 – 15.00			
pause			
15.15 – 16.00			
...med forbehold om endringer			

hovedforeleser...

Demetrious Haracopos

er utdannet psykolog og har arbeidet med autisme i ca. 30 år. Han har bl.a. vært leder av Sofieskolen i Danmark (en spesialskole for barn og ungdom med autisme), Center for Autism og Videnscenter for Autism. Han har gjennomført en rekke forskningsprosjekter, bl.a. om seksualitet hos voksne med autisme. I tillegg har han utgitt en rekke vitenskapelige artikler om autisme som er gjengitt i flere internasjonale tidsskrift og skrevet boken "Hva med mig?". Han har holdt en rekke foredrag og kurs i flere land, og er en spennende, populær og inspirerende foredragsholder.

1 Autismespekterforstyrrelser

Forelesningen vil ta for seg nyere forskning i forhold til hva autismespekterforstyrrelser er, litt om de ulike diagnosene og tall når det gjelder forekomst etter den eksplosive stigningen det har vært på diagnostiserte innen spekteret. Han vil også berøre tema som livskvalitet, etikk og menneskesyn.

2 Autismespekteret og pubertet

Forelesningen vil inneholde aspekter som onani, seksuelle- og kjærlighetsforhold for gruppen med Asperger syndrom. Når det gjelder personer med moderat og sterk grad av autisme, legges det vekt på å forstå og analysere seksualitet. Han vil presentere eksempler på prinsipper man kan arbeide etter.

Brit Bakken

er barnevernspedagog og ansatt som fagkonsulent ved Habiliteringstjenesten i Sør-Trøndelag. Hun har de siste årene vært leder for et prosjekt om utvikling av arbeid for personer med autisme og Asperger syndrom.

3

Case: Veien mot egnet arbeid

Forelesningen vil omhandle overgangen fra videregående skole til arbeidsliv/voksenliv, og tar utgangspunkt i resultat fra prosjekt som omhandler 16 personer med autisme og Asperger syndrom. "Egnet arbeid" i denne sammenheng, vil være individuelt for den enkelte person, og kan være alt fra fullt lønnet arbeid til sysselsetting i dagsenter. Samarbeid med andre instanser er en viktig del for å lykkes med å finne "den rette jobben" for den enkelte.

Liv Morstad Lind

er barnevernspedagog og er ansatt som spesialkonsulent ved Sogn senter for barne- og ungdomspsykiatri (SSBU), ved nevropsykiatrisk enhet. Enheten driver med utredning av barn innen autismespekteret, utprøving av tiltak og oppfølging til hjem og skole. Hun har arbeidet med barn innen dette spekteret en årrekke og har holdt kurs om emnet.

4

TEACCH - strukturert og tilrettelagt opplæring for barn innen autismespekteret

Forelesningen vil gi en beskrivelse av TEACCH-metodikken, som er spesielt utviklet for barn med autisme og er bygget på hensynet til deres spesielle kognitive stil. Nøkkelbegrepet i denne metodikken er struktur, og presenterer 5 måter å strukturere omgivelsene på: visuelt - for at barnet skal kunne se informasjonen, fysisk - ved å organisere f.eks. klasserom, ved time/dagplan - slik at barnet får vite hva dagen skal inneholde, arbeidsplaner - så barnet får vite hva det skal holde på med og hvor mye og til slutt ved bruk av rutiner - ha like rammer for oppgavene.

Anne-Grete Fuglaas

er cand. ed. og arbeider som spesialpedagog ved Sykehuset Telemark og har vært ansatt ved de fylkeskommunale tjenestene for barn innen autismespekteret med autisme siden 1993. Hun har lang erfaring i å veilede familier og barnehage/skole i forhold til barn med autisme.

5

Hvordan det kan oppleves å være søsken til en person med vansker innen autismespekteret

Forelesningen bygger på resultater fra en hovedfagsoppgave med samme tittel. Oppgaven baserer seg på intervju av i alt 10 søsken i aldersgruppen 8-11 år og 15-18 år. Søsknene er intervjuet om sine følelser og holdninger knyttet til temaene "å skille seg ut blant jevnaldrende", "å bli utsatt for uønskede handlinger eller trusler om disse" og "mindre tid med foreldrene".

Marianne Wogensen

er sosialpedagogisk avdelingsleder ved Kasperskolen (Danmark). Har vært med og utviklet KAT-kassen. Hun jobber direkte med barn innen denne gruppen, og har stor kompetanse på utfordringer i hverdagen.

6

KAT-kassen (Kognitiv Affektiv Trening)

De ulike elementene i KAT-kassen kan brukes av de fleste personer med autisme og Asperger syndrom. Det er et visuelt tilrettelagt kommunikasjonssystem som hjelper dem å nyansere hva man tenker og mener i samtale med andre. Videoeksempler vil presenteres fra daglig arbeid med systemet.

Anne Margrete Rostad

er spesialist i klinisk psykologi og er sjefpsykolog ved Habiliteringstjenesten for barn i Nord-Trøndelag. I tillegg er hun deltidsansatt som universitetslektor ved NTNU. Hun har arbeidet med utredning av barn og veiledning til foreldre og fagpersoner i ca 30 år. De siste 15 år har hun arbeidet spesielt målrettet med forskning og tiltak for sped- og småbarn med autismerelaterte vansker.

7

Tidlige tegn som kan hjelpe oss til å fatte mistanke eller oppdage små barn innen autismespekteret

I presentasjonen legges det vekt på erfaringer fra arbeid med utredning av sped- og småbarn med utviklingsvansker, fra Knutearbeidet med barn med tidlige samspillsvansker (0-24 mndr) og fra et forskningsbasert oppfølgingsarbeid av en total barnepopulasjon (0-4 år). Differensialdiagnostiske problemstillinger vil bli drøftet ved hjelp av video.

8

Tiltak i tidlig utviklingsalder der en mistenker en utvikling som hører til innenfor autismespekteret

I denne presentasjonen legges det vekt på hvilke områder i utviklingen som foreldre og ulike faggrupper kan gi oppmerksomhet. Det vil bli gjennomgått typiske tiltak som kan bidra til at barnet får effektiv hjelp til å komme i gang med en positiv utvikling. Forholdet tiltak-diagnose vil bli drøftet.

Elin Hovland

er utdannet sosionom og arbeider ved Midt-Telemark PPT. Hun har tidligere arbeidet ved Habiliteringstjenesten i Telemark.

Merete Pedersen

er psykologspesialist og har i 10 år arbeidet ved BUPs i Telemark hvor hun har utredet, diagnostisert barn innen autismespekteret, hatt samtaler med barn/unge og veiledet nærpersoner.

9

Erfaringer fra samtalegrupper for unge og voksne med Asperger syndrom

Elin og Merete vil bringe oss erfaringer fra arbeidet de har hatt med å starte opp og drive en samtalegruppe for unge og voksne med Asperger syndrom. Samtalegruppen tar opp ulike temaer på samlingene. Vi vil få et innblikk i noen av dem.

Terje Gundhus

er konstituert sjefpsykolog ved Habiliteringstjenesten for voksne i Oslo, Ullevål universitetssykehus.

Even Skavhaug

er vernepleier med spesialistkompetanse i habilitering og er styrer ved Igelsrud senter på Kapp i Oppland.

De har tidligere arbeidet sammen innen habiliteringstjeneste i ca. 10 år, og de har hatt en mengde klient-, veilednings- og kursoppgaver.

10

Fra fare for oppsigelse til en produktiv medarbeider

Forelesningen blir en presentasjon av et case de arbeidet sammen om for ca. 2 år siden. Caset omhandler en mann som etterhvert fikk diagnosen Asperger syndrom. Han ble henvist pga. at han var i ferd med å miste jobben grunnet alvorlig tvangsatferd som ikke matchet arbeidsplassens krav om inntjening. Det viste seg at problemet var langt mer omfattende enn lavt arbeidstempo, og det måtte iverksettes ulike tiltak på flere arenaer. Idag bor han for seg selv og er den mest "produktive" på sin arbeidsplass. Tiltakene har i hovedsak vært miljøtilrettelegging, differensielle forsterkningsprosedyrer og systematisk desensitivisering.

Eva Vigild

er mor til Peter, en gutt på 7 år med autisme. Hun har kandidatgrad i språk og arbeider p.t. som støtte-medarbeider for barnehagebarn med autisme. Under et 2-årig opphold i USA ble hun kjent med PECS, og var med på å starte opp med dette systemet ifht. Peter. Hun har stor kompetanse ifht. autisme og PECS, og har holdt flere kurs om dette.

11

En mors erfaringer med bruk av PECS som kommunikasjonssystem

Forelesningen gir en beskrivelse av hva PECS (Picture Exchange Communication System) er, hvilke fordeler og hvilket formål det har, hvordan det skiller seg ut fra andre systemer og hva man kan bruke det til. Hun vil gjennomgå systemets 6 innlæringsfaser, og viser videoeksempler hvor PECS blir brukt i forskjellige sammenhenger.

påmelding...

Returadresse:

Sykehuset Telemark HF, Barne- og ungdomspsykiatrisk seksjon, Stigeråsen 38, 3736 Skien

frist	19. september 2003
konferanseavgift	- fagpersoner kr. 700,- pr. dag / kr. 1.200,- for begge dager - pårørende (medlemmer) kr. 300,- pr. dag - studenter kr. 300,- pr. dag inkluderer kaffe/te ved ankomst, lunsj og kaffe/te på ettermiddagen
betaling	påmeldingen er gyldig når konferanseavgift er betalt til kontonr. 2610.16.94363 innen 1. oktober 2003 evt. overnatting på hotell betales direkte til hotellet
overnatting	vi har gjort avtale med følgende hoteller (husk å oppgi at du er konferanse-deltaker): Golden Tulip Rainbow Høyer hotell tilbyr følgende priser: - enkeltrom kr. 850,- pr. natt - dobbeltrom kr. 550,- pr. person pr. natt telefon: 35 90 58 00 telefaks: 35 90 58 05 adresse: Kongensgt. 6, Skien Bryggeparken Comfort hotell tilbyr følgende priser: - enkeltrom kr. 825,- pr. natt - dobbeltrom kr. 510,- pr. person pr. natt telefon: 35 91 21 00 telefaks: 35 91 21 01 adresse: Langbrygga 7, Skien
mer informasjon?	http://telemark.autismeforeningen.no

påmelding til konferansen "autismespekteret i ulike livsfaser"

28.-29. oktober 2003, Ibsenhuset i Skien

navn _____ adresse _____ telefon _____ e-post _____	deltar begge dager ☐ dag 1 ☐ dag 2 ☐	som fagperson ☐ pårørende ☐ student ☐												
skriv nummeret på forelesningene du vil følge der det er parallelle sesjoner <table><tr><td></td><td>1. valg</td><td>2. valg</td></tr><tr><td>dag 1 etter lunsj</td><td>☐</td><td>☐</td></tr><tr><td>dag 2 før lunsj</td><td>☐</td><td>☐</td></tr><tr><td>dag 2 etter lunsj</td><td>☐</td><td>☐</td></tr></table>		1. valg	2. valg	dag 1 etter lunsj	☐	☐	dag 2 før lunsj	☐	☐	dag 2 etter lunsj	☐	☐	☐ jeg ønsker å delta på felles middag 28/10 kl. 19.30 på Golden Tulip Rainbow Høyers hotell pris kr. 295,- (betales med konferanseavgiften) kulturelt innslag ved Odd Nordstoga	
	1. valg	2. valg												
dag 1 etter lunsj	☐	☐												
dag 2 før lunsj	☐	☐												
dag 2 etter lunsj	☐	☐												

sendes til: **Sykehuset Telemark HF, Barne- og ungdomspsykiatrisk seksjon**
Stigeråsen 38, 3736 Skien (telefaks: 35 50 46 01)

eller benytt påmeldingsskjemaet på <http://telemark.autismeforeningen.no>